

Dr Monika Domańska
Instytut Nauk Prawnych PAN
astamz@sn.pl

Grupa jednostek jako podmiot poszukujący ochrony w postępowaniu przed ETPC. Koncepcja ochrony praw grup wrażliwych

Abstrakt

Artykuł 34 EKPC określa kryteria dopuszczalności wniesienia przez jednostkę skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ale stanowi również, że skarga może być wniesiona przez grupę jednostek, które twierdzą, że są ofiarą naruszenia praw zawartych w Konwencji lub w jednym z Protokołów do Konwencji. Celem artykułu jest analiza orzecznictwa Trybunału, które potwierdza, że ochrona praw grup jednostek może również wynikać z orzeczenia Trybunału wydanego w indywidualnej sprawie, jeżeli tylko wnioskodawca udowodni, że jest członkiem danej grupy wrażliwej i cała grupa wymaga przyznania takiej samej ochrony. Ważne jest, aby wrażliwa grupa i jej członkowie byli identyfikowani przez pryzmat charakterystycznych kryteriów oraz wspólnych okoliczności, w których ich prawa zostały naruszone.

Abstract

Article 34 ECHR sets forth criteria for the admissibility of individual applications to the European Court of Human Rights but it also states that applications can be submitted by a group of individuals who claim to be a victim of a violation of rights enshrined in the Convention or one of the protocols to it.

The aim of the article is to analyze of the Court's jurisprudence which confirm that the protection of the rights of a group of individuals may also result

from a decision of the Tribunal issued in an individual case if only applicant proves that he is a member of a vulnerable group and the whole group require the same protection. It is important, that the vulnerable group and its members must be identified by a set of characteristics criteria and by common circumstances in which their rights have been violated.

1. Uwagi wprowadzające

Historyczne podejście do analizowanego zagadnienia nakazuje przyjąć, że jednostki nie były tymi podmiotami, dla ochrony których stanowiono prawo międzynarodowe. Wyjątkiem nie były też przepisy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹. Możliwość wnoszenia skarg przez jednostki była pierwotnie postrzegana jako jedna z opcji tego systemu ochrony, lecz w ciągu dziesięcioleci stała się jego najważniejszym elementem zapewniającym ochronę praw i wolności ustanowionych w Konwencji. W związku z tym, że jednostki nie żyją w izolacji, lecz w społeczeństwach wypełnionych siecią różnych powiązań i uzależnień, w sposób naturalny dochodzi między nimi do kształtowania się grup wykazujących podobne potrzeby i cele. Mogą to być także grupy, do których jednostki zarówno chcą, jak i potrzebują należeć z uwagi na interes przejawiający się w dążeniu do ochrony wspólnego prawa konwencyjnego. Jeżeli prawo takie zostaje naruszone, wszyscy członkowie tej grupy stają się ofiarami takiego naruszenia. Poszukując ochrony w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka skargę może wnieść każdy członek takiej grupy, jak i grupa jednostek. Zakres podmiotowy przyznanej ochrony powinien pozostawać taki sam i dotyczyć wszystkich potencjalnie pokrzywdzonych.

Odwołując się do powyższego, w niniejszym artykule odniesiono się do roli Europejskiej Konwencji Praw Człowieka jako instrumentu prawnego mającego gwarantować poszanowanie ochrony praw i wolności zawartych w Konwencji, nie tylko wobec jednostek, ale także grup jednostek poszukujących takiej ochrony. Aby zrealizować powyższy cel przeprowadzono rekonstrukcję normatywnego charakteru art. 34 EKPC, jako podstawowego instrumentu prawnego umożliwiającego ochronę praw wyróżnionej grupy jednostek. W następnej kolejności przeanalizowano koncepcję „wrażliwości” jako cechy społecznej przenikającej konstrukcję grupy jednostek. Podjęto próbę krytycznej oceny praktyki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w obszarze ochrony praw grup jednostek, ze szczególnym uwzględnieniem grup wrażliwych. W szczególności odniesiono

---

¹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.), dalej jako EKPC lub Konwencja.

się do tych przykładów orzeczeń, w których problem ochrony praw konwencyjnych dotykał mniejszościowych grup etnicznych. Na koniec sformułowano ogólne wnioski odnoszące się do dotychczasowego rozwoju koncepcji ochrony praw grup jednostek w systemie EKPC oraz przyszłości tego środka prawnego.

2. Charakter art. 34 EKPC jako podstawa normatywna skargi grupy jednostek

W art. 34 EKPC zawarto prawo do skargi indywidualnej, która jest uznawana za jedną z podstawowych gwarancji skuteczności konwencyjnego systemu ochrony praw człowieka². Z treści tego przepisu wynika wprost, że Trybunał może przyjmować skargi każdej osoby, organizacji pozarządowej lub grupy jednostek, które uważają, że stały się ofiarami naruszenia praw zawartych w Konwencji. O ile jednak prawo jednostki (osoby fizycznej, osoby prawnej) czy organizacji pozarządowych, w kontekście wykonywania art. 34 Konwencji jest szeroko komentowane³, o tyle prawo grupy jednostek do złożenia skargi do ETPC wciąż nie wydaje się być sprecyzowane ani pod względem podmiotowym, ani przedmiotowym. Jako przykład wniesienia skargi do ETPC przez grupę jednostek wymienia się sprawę *Guerra i inni p. Włochom*⁴. W sprawie tej grupa 40 mieszkańców skarżyła się na zagrożenie wynikające z położenia w pobliżu ich miasteczka fabryki materiałów chemicznych. Trybunał uznał, że każdy z mieszkańców miał prawo do uzyskania stosownych informacji dotyczących zagrożeń związanych z zamieszkiwaniem okolicy, w której budowana jest fabryka, stąd przyjął, że taka grupa jednostek może występować jako podmiot składający skargę.

W kontekście stosowania art. 34 EKPC podnosi się, że grupa osób wnoszących skargę nie musi wykazać się więzią prawną, która łączy w formalny sposób jej członków⁵. Mimo tego, że Trybunał nie wymaga wykazania przewidzianej prawem formy organizacyjnej takiej grupy, to jednak istotne pozostaje, aby między jednostkami tworzącymi taką grupę występowała taka zależność (nawet niesformalizowana forma więzi), by rozstrzygnięcie przesądzające o (nie)naruszeniu

---

² Przykładowo wyrok ETPC z 23.03.1995 r., w sprawie *Loizidou przeciwko Turcji*, skarga nr 15318/89, pkt 70. Wszystkie powoływane wyroki ETPC są dostępne na stronie: www.hudoc.echr.coe.int.

³ Wystarczy wskazać na I. Kondak, *Komentarz do art. 34 [w:] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tom II. Komentarz do art. 19–59*, L. Garlicki (red.), Warszawa 2011, s. 123–149 i powoływana tam literatura, oraz W.A. Schabas, *The European Convention on Human Rights. A Commentary*, Oxford 2015, s. 731–752 i powoływana tam literatura.

⁴ Wyrok ETPC z 19.02.1998 r., w sprawie *Guerra i inni przeciwko Włochom*, skarga nr 14967/89.

⁵ I. Kondak, dz. cyt., s. 130.

skarżonego prawa konwencyjnego nie miało charakteru abstrakcyjnego i aby wpływało na kształt sytuacji prawnej jednostek należących do tej grupy, czy też samej grupy jako podmiotu wyróżnionego na tle reszty społeczeństwa. Przyjmując taką perspektywę ETPC nie podzielił argumentu przedstawionego przez grupę religijną, która podnosiła, że stanie się „ofiara” naruszenia praw konwencyjnych, jeżeli określone sprawozdanie parlamentarne zostanie złożone. Trybunał uznał, że założenie to jest jedynie spekulacją i odmówił statusu ofiary dla tej organizacji⁶. Podobne względy zadecydowały o odmowie przyznania statusu ofiary dla islamskiej organizacji ze Szwajcarii, wskutek czego odmówiono jej prawa zakwestionowania konstytucyjnej poprawki wprowadzającej zakaz budowania minaretów⁷.

Z powyższego można wnioskować, że grupa jednostek wnosząca skargę do ETPC to nie jest podmiot zbiorowy występujący w sprawie w formie współuczestnictwa znanej polskiej procedurze cywilnej⁸, ale raczej przypadek wielopodmiotowości po jednej stronie procesu, w ramach którego toczące się postępowanie dotyczy sfery prawnej tych jednostek w takim rozumieniu, że każda z nich jest „ofiara” naruszenia tego samego prawa lub wolności gwarantowanych w Konwencji, albo działanie lub zaniechanie ze strony państwa bezpośrednio je dotyka⁹, nawet wówczas, gdy nie spowodowało to szkody majątkowej, ani niemajątkowej, czy wręcz, że istnieje uzasadnione potencjalne ryzyko naruszenia ich praw i wolności konwencyjnych przez państwo¹⁰.

Rozważania w kontekście zasadności uznania danej grupy jednostek za podmiot, który jest uprawniony do skorzystania z prawa zawartego w art. 34 Konwencji, nie mogą zostać oderwane od kwestii spajania członków takiej grupy przez wspólny interes przejawiający się w dążeniu do ochrony tego prawa konwencyjnego, które jest jednakowe dla wszystkich jej członków. Dlatego też członek grupy wyróżnionej pod względem etnicznym, który skarży posługiwanie się w przestrzeni publicznej rasistowskimi uwagami i wyrażeniami, które w jego ocenie poniżają społeczność, do której należy, mimo iż tego rodzaju akty nie zostały skierowane bezpośrednio do skarżącego, to jednak jest uprawniony do podniesienia, że jest ofiarą takich działań z uwagi na to, że „mógł się poczuć dotknięty

⁶ Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 6.11.2011 r., w sprawie *Federation chretienne des temoins de Jehova de France przeciwko Francji*, skarga nr 53430/99.

⁷ Decyzja z 28.06.2011 r., w sprawie *La Ligue des Musulmans de Suisse przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 66274/09.

⁸ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.), np. art. 72.

⁹ Warunek ten nie został spełniony w sprawie *Taura i 18 innych przeciwko Francji* zakończonej postanowieniem Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 4.12.2001 r., gdyż Komisja uznała, że działania rządu francuskiego dotyczące podjęcia decyzji o wznowieniu testów nuklearnych w Polinezji nie dotyczą w sposób bezpośredni skarżących.

¹⁰ I. Kondak, dz. cyt., s. 133–134.

takimi uwagami kierowanymi wobec grupy etnicznej, gdyż jest jej członkiem¹¹”. Podobnie należy ocenić przykład wynikający ze sprawy *S.A.S. p. Francji*¹², w której skarżąca obywatelka Francji, praktykująca muzułmanka, utraciła (z dniem wejścia w życie francuskiej ustawy nr 2010-1192 z 11.10.2010 r.) możliwość zakrywania twarzy w miejscach publicznych. Skarżąca wskazała, iż w swoim codziennym ubiorze stosuje burkę i hijab zakrywające całe jej ciało, z pominięciem oczu, z uwagi na wyznanie muzułmańskie, kulturę oraz przekonania osobiste. W skardze do Trybunału zarzuciła, że została pozbawiona możliwości całkowitego zasłaniania twarzy w miejscach publicznych (art. 8, 9 i 10 Konwencji). Z powołaniem się na art. 14 EKPC twierdziła, że zakaz ten oznaczał dyskryminację ze względu na płeć, religię i pochodzenie etniczne kobiet, które – podobnie jak ona – chodziły z twarzą całkowicie zasłoniętą. Mimo iż sprawa nie została rozstrzygnięta na korzyść skarżącej, to w kontekście prowadzonej analizy należy zauważyć, że jednostka wniosła sprawę do Trybunału, szukając ochrony własnych praw, ale także innych jednostek, które zostały przez nią samą zaszeregowane do grupy, która złożona była z kobiet, muzułmanek mających etniczne pochodzenie. W ten sposób, przez zespojenie wymienionych cech, została w sprawie wykazana tożsamość członków tej grupy (z którą także skarżąca się identyfikowała), a którzy, w ocenie skarżącej, wymagali ochrony praw i wolności konwencyjnych.

W podobny sposób doszło do ukształtowania grupy jednostek wymagającej ochrony praw w sprawie *Bayatyan p. Armenii*¹³. Skarżący odmówił odbywania służby wojskowej jako pozostającej w sprzeczności z przekonaniem religijnym, za co został skazany na karę więzienia, mimo iż deklarował chęć odbycia alternatywnej służby cywilnej, której jednak przepisy krajowe nie przewidywały. Trybunał uznał, że odmowa służby wojskowej była motywowana szczerymi wierzeniami religijnymi (jako Świadek Jehowy, skarżący miał obowiązek sprzeciwiania się służbie w wojsku) i uzasadniana następstwami wywierającymi skutek w sumieniu skarżącego. W analizowanej sprawie ETPC uznał, że obowiązkiem państwa-strony Konwencji jest poszanowanie przekonań religijnej grupy mniejszościowej przez umożliwienie jej służeniu społeczeństwu w sposób zgodny z sumieniem, ponieważ pozwoli to zapewnić spójny i stabilny pluralizm oraz promować w społeczeństwie harmonię religijną i tolerancję. Konsekwencją tego rozstrzygnięcia jest to, że poza ewidentnie pokrzywdzonym – skarżącym

¹¹ Wyrok ETPC z 15.03.2012 r., w sprawie *Aksu przeciwko Turcji*, skarga nr 4149/04, 41029/04. Pan Aksu, pochodzenia romskiego, twierdził, że trzy publikacje finansowane przez rząd (książka o Romach oraz dwa słowniki) zawierały uwagi i wyrażenia odzwierciedlające nastroje antyromskie.

¹² Wyrok ETPC z 1.07.2014 r., w sprawie *S.A.S. przeciwko Francji*, skarga nr 43835/11.

¹³ Wyrok ETPC z 27.10.2009 r. w sprawie *Bayatyan przeciwko Armenii*, skarga nr 23459/03.

w sprawie – jest również grupa jednostek potencjalnie pokrzywdzonych, tj. szeroki krąg osób (Świadkowie Jehowy), którym przysługuje taka sama ochrona konkretnych praw.

Na tle powyższego można zasadnie przyjąć, że mimo, iż Konwencja nie dopuszcza wnoszenia skarg mających charakter *actio popularis* czy mających za cel dokonanie przez ETPC abstrakcyjnej kontroli zgodności ustawodawstwa krajowego z przepisami Konwencji, to jednak status „ofiary”, który w odniesieniu do jednostki ma charakter subiektywny (powiązany wręcz z osobistą krzywdą), w odniesieniu do grupy jednostek przeszedł pewną ewolucję, co wydaje się być dopuszczalne gdyż jest to pojęcie autonomiczne na gruncie Konwencji. Tym samym w wyniku wniesienia skargi przez jednego z członków danej grupy, możliwe jest, że jej rozpatrzenie spowoduje, że status ofiary – czyli podmiotu, którego interesu dotyczy toczące się postępowanie – będzie należało przypisać także innym jednostkom, czy wręcz grupie jako takiej (np. mniejszości religijnej), o ile okoliczności faktyczne i prawne sprawy, oraz skutki naruszenia przepisów Konwencji, będą tożsame. Innymi słowy, rozsądne i przekonujące dowody w sprawie zapoczątkowanej skargą wniesioną przez jednostkę mogą spowodować, że stwierdzenie naruszenia przepisów Konwencji będzie wpływało na sytuację prawną większej liczby osób należących do wyróżnionej grupy.

3. Grupy wrażliwe społecznie

Potrzeba skutecznej ochrony praw całych grup jednostek została potwierdzona dość wcześnie w wypowiedziach ETPC. Do kategorii jednostek, które Trybunał uznał za podmioty szczególnego ryzyka, zaliczył np. niesłubne dzieci¹⁴, kobiety w wieku rozrodczym¹⁵, Romów oraz Żydów¹⁶. Bardzo precyzyjnych wyjaśnień dotyczących ryzyka nieprzestrzegania praw i wolności konwencyjnych związanych z sytuacją szczególnych grup jednostek dostarczył sędzia Pinto de Albuquerque w swoim zdaniu odrębnym do sprawy *Vallianatos i inni p. Grecji*¹⁷. W ocenie sędziego, jeżeli prawo konwencyjne przyznane jest – na podstawie przepisów krajowych – wyłącznie jednej grupie, która jest identyfikowana przez charakterystyczne dla tej grupy cechy, a jednocześnie istnieje domniemanie pozbawienia innej grupy (będącej w tej samej lub podobnej sytuacji)

¹⁴ Wyrok ETPC z 13.06.1979 r., w sprawie *Marckx przeciwko Belgii*, skarga nr 6833/74.

¹⁵ Wyrok ETPC z 29.10.1992 r., w sprawie *Open Door and Dublin Well Woman przeciwko Irlandii*, skargi nr 14234/88 i 14235/88.

¹⁶ Wyrok ETPC z 22.12.2009 r., w sprawie *Sejdić and Finci przeciwko Bośni i Hercegowinie*, skargi nr 27996/06 i 34836/06, pkt 28–29.

¹⁷ Wyrok ETPC z 7.11.2013 r., w sprawie *Vallianatos i inni przeciwko Grecji*, skargi nr 29381/09 i 32684/09.

korzystania z tego prawa bez jakiegokolwiek obiektywnego uzasadnienia, zgodność z przepisami prawa krajowego może zostać poddana ocenie przez Trybunał w sposób abstrakcyjny i na podstawie skargi złożonej przez jednego członka grupy osób gorzej traktowanych. Ten sam wniosek został przez sędziego odniesiony do różnych grup podmiotów, których sytuacja prawna została zróżnicowana przez przepisy będące przejawem dyskryminacji bezpośredniej i pośredniej. W obu przypadkach, zdaniem sędziego, członkowie grup pozbawionych pełnego korzystania z prawa gwarantowanego w Konwencji mogą skarżyć się do Trybunału.

Na tle omawianych wyroków nasuwa się wniosek, że przynajmniej jedna koncepcja, która zyskuje na znaczeniu w orzecznictwie ETPC, ucieka analizom doktryny przedmiotu. Jest nią koncepcja grup wrażliwych. Trybunał w Strasburgu użył jej po raz pierwszy w odniesieniu do mniejszości romskiej, odwołując się do „ich turbulentnej historii”, podkreślając konieczność przyznania im szczególnej ochrony¹⁸. Innym razem uznał, że grupę wrażliwą stanowią osoby psychicznie chore, „gdyż jest to grupa społeczna, która doświadczyła znaczącej dyskryminacji w przeszłości¹⁹”. Następnie ETPC rozszerzył listę grup wrażliwych na poszukujących azylu²⁰ i nosicieli wirusa HIV²¹.

Sama koncepcja wrażliwości społecznej nie jest do końca precyzyjna i wymaga odkodowania w kontekście jej partykularnego, jak i uniwersalnego wymiaru. Wymiar partykularny jest powiązany z koncepcją człowieczeństwa i łączy się ściśle z doświadczaniem wrażliwości w sposób charakterystyczny dla każdego człowieka oraz związany jest z odczuwaniem krzywdy, poczuciem zranienia²². Bywa definiowany jako „uniwersalny, nieunikniony, trwały aspekt ludzkiej kondycji²³”. Uniwersalny wymiar należy odnosić do wszelkich zależności jednostki od struktury społecznej, w której żyje. Dlatego należy przyjąć, że jest to koncepcja relacyjna, uwzględniająca miejsce jednostki w społeczeństwie²⁴, ale także ściśle związana z przynależnością jednostki (subiektywną i obiektywną)

¹⁸ Wyrok ETPC z 13.11.2007 r., w sprawie *D.H. i inni przeciwko Czechom*, skarga nr 57325/00.

¹⁹ Wyrok ETPC z 20.05.2010 r., w sprawie *Alajos Kiss przeciwko Węgrom*, skarga nr 38832/06.

²⁰ Wyrok ETPC z 21.01.2011 r., w sprawie *M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji*, skarga nr 30696/09.

²¹ Wyrok ETPC z 10.03.2011 r., w sprawie *Kiyutin przeciwko Rosji*, skarga nr 2700/10.

²² M.A. Fineman, *The Vulnerable Subject. Anchoring Equality in the Human Condition*, „Yale Journal of Law & Feminism” 2008, vol. 20, s. 9.

²³ Tamże, s. 8.

²⁴ F. Luna, *Elucidating the Concept of Vulnerability. Layers Not Labels*, „International Journal of Feminist Approaches to Bioethics” 2009, No. 2, s. 129.

do danej grupy społecznej (np. grupy mniejszościowej²⁵). Podejmując próbę ustalenia definicji dla grupy wrażliwej, należy przyjąć, że na taką grupę składają się jednostki, które szczególnie często doświadczają traktowania znacząco odmiennego od członków reszty społeczeństwa. Z perspektywy organów państwa, szczególna sytuacja członków takich grup na tle reszty społeczeństwa kształtuje imperatyw do podjęcia specjalnych instrumentów chroniących te grupy przed dyskryminacją. W tym kontekście zaznacza się, że dzieci, osoby w podeszłym wieku i kobiety są podmiotami, które ze względu na wewnętrzne, ale także zewnętrzne cechy, są „faktycznie wrażliwe²⁶”.

Orzecznictwo ETPC stanowi podstawę do przyjęcia tezy, że jednostki charakteryzujące się wspólną, istotną (w znaczeniu subiektywnym lub obiektywnym) cechą czy wręcz utrwaloną tożsamością można kwalifikować w ramach jednej grupy jako wrażliwe. Przykładem może być jednostka (skarżący w sprawie *MSS p. Belgii i Grecji*²⁷) wnioskująca o azyl, którą Trybunał uznał, że jest „jako taka członkiem grupy szczególnie wrażliwej, wymagającej szczególnej ochrony²⁸”. To stanowisko przemawia za możliwością przyjęcia, że każda osoba wnioskująca o azyl, niezależnie od jej osobistych doświadczeń, jest uznana za wrażliwą. Tym samym wrażliwość, która jest immanentnie wpisana w daną sytuację społeczną, powoduje, że staje się przesłanką do przypisania takiej wrażliwości wobec całej wyróżnionej grupy osób²⁹. Z drugiej zaś strony, afiliacja jednostki z konkretną grupą powoduje, że rozważenia wymaga, czy jednostka ta nie zasługuje na szczególne traktowanie.

Należy zaznaczyć, że wrażliwość, którą przypisuje się konkretnej grupie, może być jednak wzmocniona przez dodatkowe szczególne cechy, które stanowią kolejne kryterium aktualizujące potrzebę ochrony jednostki w konkretnych okolicznościach. W takich przypadkach ETPC przykłada większą wagę do tzw. „złożonej wrażliwości³⁰”. Za przykład mogą służyć grupy, na które składają się dzieci należące do mniejszości etnicznych, którym przypisuje się chorobę

²⁵ L. Peroni, A. Timmer, *Vulnerable groups. The promise of an emerging concept in European Human Rights Convention Law*, „International Journal of Constitutional Law” 2013, No. 4, s. 1060.

²⁶ F. Ippolito, S.I. Sánchez, *Introduction [w:] Protecting Vulnerable Groups. The European Human Rights Framework*, F. Ippolito, S.I. Sanchez (red.), Oxford-Portland-Oregon 2015, s. 6.

²⁷ Wyrok ETPC z 21 stycznia 2011 r., sprawie *MSS przeciwko Belgii i Grecji*, skarga nr 30696/09.

²⁸ Tamże, pkt 252.

²⁹ L. Peroni, A. Timmer, dz. cyt., s. 1068.

³⁰ A. Timmer, *A Quiet Revolution. Vulnerability in the European Court of Human Rights' [w:] Vulnerability. Reflections on a New Ethical Foundation for Law and Politics*, M.A. Fineman, A. Gear (red.), Ashgate 2013, s. 161.

psychiczną³¹, czy kobiety w ciąży należące do mniejszości etnicznej³². Na tak wyróżnioną „złożoną wrażliwość” składają się przede wszystkim te cechy jednostek, które determinują ich odrębność na tle reszty społeczeństwa. Istotne przy tym jest, że nie jest to jedna cecha, lecz co najmniej dwie i na tej podstawie dokonywana jest kategoryzacja grupy złożona z „podobnych jednostek”. Tak wyróżniona grupa nie jest, z oczywistych względów, wewnątrznie jednorodna. Jest to jednak zespół cech na tyle charakterystyczny, że zarówno pożądanego, jak i wymaganego, jest wyróżnienie jej na tle reszty społeczeństwa z uwagi na konieczność oceny ich wrażliwej sytuacji³³.

4. Potrzeba ochrony grup wrażliwych a orzecznictwo ETPC

Konfiguracja cech, które w danych okolicznościach powodują możliwość (konieczność) zakwalifikowania jednostki do danej grupy, są bardzo często utożsamiane z kryteriami zakazanej dyskryminacji. Dlatego zakaz dyskryminacji odnoszony do sposobu traktowania członków grupy szczególnie wrażliwej powinien być analizowany pod względem stosowania wszystkich wyróżnionych cech takiej grupy, które odpowiadają zakazanym kryteriom różnicowania. Tak rozumiana ochrona grup wrażliwych przed dyskryminacją jest znana orzecznictwu ETPC i stanowi podstawę do rozróżnienia pewnych aspektów społecznej nierówności pod kątem uwzględnienia potrzeb zapewnienia „specjalnej” równości traktowania podmiotom należącym do takich grup, jak i całym grupom.

Taka współzależność cech jednostek, klasyfikowanych następnie w ramach jednej wrażliwej grupy, która wymaga szczególnych rozważań z zakresu przyczyn zaistniałej dyskryminacji, jest bardzo wyraźna w sprawach, w których doszło do naruszenia zasady równości z uwagi na posłużenie się zakazanymi kryteriami różnicowania w konfiguracji „rasa + inne kryterium (kryteria)”. Odczucie stygmatyzacji jest o wiele silniejsze niż w przypadku zastosowania innego kryterium, a poczucie wspólnoty rasowej przekształca się w poczucie przynależności do

---

³¹ Tytułem przykładu wyrok ETPC z 13.11.2007 r., w sprawie *D.H. i inni p. Republice Czeskiej*, skarga nr 57325/00; wyrok z 5.06. 2008 r., w sprawie *Sampanis i inni przeciwko Grecji*, skarga nr 32526/05. Szeroko o dzieciach jako grupie wrażliwej: F. Ippolito, *(De)Constructing Children's Vulnerability under European Law* [w:] F. Ippolito, S.I. Sánchez (red.), dz. cyt., s. 23–47.

³² Wyrok ETPC z 8.11. 2011 r., w sprawie *V.C. przeciwko Słowacji*, skarga nr 18968/07. Szeroko o Romach jako grupie wrażliwej: T. Ahmed, *The Many Vulnerabilities of the Roma and the European Legal Framework* [w:] F. Ippolito, S.I. Sanchez (red.), dz. cyt., s. 141–179.

³³ Wyrok ETPC z 27.11.2017 r., w sprawie *Amirov przeciwko Rosji*, skarga nr 51857/13, pkt 65.

mniejszości społecznej i wywiera zarówno efekt wzmacniania więzi wewnątrzgrupowej, jak i separacji od reszty społeczeństwa³⁴.

Przykładem spraw przed ETPC, które należy powołać w kontekście prowadzonej analizy, są te należące do linii orzeczniczej dotyczącej tzw. segregacji dzieci romskich na etapie edukacji szkolnej. Wiodącym wyrokiem jest ten wydany w sprawie *D.H. p. Czechom*³⁵. Skargę wniosło 18 obywateli czeskich pochodzenia romskiego, którzy w trakcie edukacji szkolnej (w latach 1996–1999) zostali skierowani do szkół specjalnych uczących dzieci z niepełnosprawnością umysłową. Podstawą takiego skierowania była decyzja dyrektora poszczególnych placówek szkolnych, podejmowana po zasięgnięciu opinii poradni pedagogiczno-psychologicznej i po wyrażeniu zgody przez rodziców dziecka. W trakcie postępowania przed ETPC podważano wiarygodność testów na inteligencję wykonywanych w poradni, podkreślając, że został opracowany w oparciu o dane dotyczące populacji czeskiej (grupy większościowej), co powodowało, że dzieci mające romskie pochodzenie, z założenia niejako narażone były na osiąganie gorszych wyników. Skutkiem m.in. tego testu było umieszczenie w szkołach specjalnych od 80% do 90% wszystkich dzieci romskich pobierających naukę w Czechach. Początkowo, w postępowaniu przed Izbą (orzeczenie z 7.02.2006 r.) uznano, że zasady regulujące umieszczanie dzieci w szkołach specjalnych nie były dyskryminujące, ponieważ nie odnosiły się do pochodzenia etnicznego uczniów, ale były stosowane w słusznym celu dopasowania systemu kształcenia do potrzeb, zdolności i niepełnosprawności dzieci. Izba orzekła, że zebrane dowody w sprawie nie pozwalają na stwierdzenie, że umieszczenie lub, w niektórych przypadkach, pozostanie osób skarżących w szkołach specjalnych, było wynikiem uprzedzeń na tle rasowym. Jednak w postępowaniu przed Wielką Izbą w 2007 r. doszło do wyraźnego stwierdzenia, że żadna różnica w traktowaniu związana wyłącznie lub w dużej mierze z pochodzeniem etnicznym danej osoby nie może być obiektywnie uzasadniona w żadnym współczesnym

³⁴ Zaznaczenia wymaga, że rozróżnienie grup na mniejszość narodową, etniczną czy rasową jest w tym zakresie drugorzędne. Europejski Trybunał Praw Człowieka wypowiedział się na ten temat w wyroku z 15.12.2005 r., *Timishev przeciwko Rosji*, skargi nr 55762/00 i 55974/00, w której przyznał, że „etniczność i rasa to koncepcje powiązane i pokrywające się. Podczas gdy pojęcie rasy jest zakorzenione w biologicznej klasyfikacji jednostek ludzkich na podgatunki wyróżniane według cech morfologicznych takich jak kolor skóry czy cechy charakterystyczne twarzy, etniczność ma swój rodowód w idei grup społecznych wyróżnianych na podstawie wspólnej narodowości, afiliacji plemiennej, wyznania, języka czy innych źródeł i podłoża kulturowego i obyczajowego”. W tym kontekście, Romów należy postrzegać jako grupę etniczną, która nie ma państwa i nie aspiruje do uzyskania własnej politycznej autonomii (P. Macklem, *Minority Rights in International Law*, „International Journal of Constitutional Law” 2008, vol. 6).

³⁵ Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 13.11.2007 r., *D.H. i inni przeciwko Czechom*, skarga nr 57325/00.

społeczeństwie demokratycznym zbudowanym w oparciu o zasady pluralizmu i szacunku dla innych kultur. Ponadto, przedstawione w sprawie dane statystyczne wykazywały, że prawdopodobieństwo, że dziecko romskie trafi do szkoły specjalnej było 27 razy większe niż w przypadku znajdującego się w podobnej sytuacji dziecka pochodzenia innego niż romskie.

Prowadząc szerokie rozważania ETPC zauważył, że w wyniku burzliwej historii i ciągłego wysiedlania społeczność romska stała się szczególnie mniejszością znajdującą się w trudnej sytuacji. Z tego powodu, grupa, jaką jest mniejszość romska, wymaga specjalnej ochrony. Tym samym, obiektywne i rozsądne uzasadnienie odmiennego traktowania tej grupy, musi być interpretowane jak najściślej.

Powyższa narracja Trybunału świadczy o odmiennym ustaleniu zakresu podmiotowego sprawy, aniżeli zostało to uczynione we wcześniejszym postępowaniu. Wielka Izba nie przyjęła indywidualistycznego podejścia do osi problemu podkreślonego w sprawie, lecz obrała grupową perspektywę ochrony praw oraz systemową perspektywę zastosowanych działań wobec dzieci romskich w ogóle. Wyraźnie podkreślono zastosowanie kryterium rasy + niepełnosprawności, a także wieku³⁶. Wszystko razem nadawało sprawie wymiar potrzeby ochrony praw szczególnej grupy wrażliwej. W tym kontekście należy podkreślić, że zasadne jest stanowisko o wystąpieniu w sprawie dyskryminacji o charakterze pośrednim, dotyczącej członków danej grupy społecznej, a nie indywidualnych skarżących. Taki wniosek uzasadnia też podstawa rozstrzygnięcia, tj. naruszenie art. 14 Konwencji w związku z art. 2 Protokołu nr 1. Wydaje się również, że podejście to uprawnia do założenia, że ETPC, uznając wystąpienie dyskryminacji pośredniej wobec całej mniejszości romskiej w Czechach, otworzył drzwi do uznania skargi o charakterze pozwu zbiorowego. Skarżący musieli zatem jedynie udowodnić swoją przynależność do mniejszości romskiej, by zostać uznanymi za ofiary ustalonej formy dyskryminacji³⁷.

Argumentacja ETPC zawarta w orzeczeniu w sprawie *D.H. p. Czechom* nie okazała się wystarczająca na potrzeby utrwalenia linii orzeczniczej z zakresu uznania rasy jako istotnego kryterium w kontekście ochrony grup wrażliwych. Wystarczy w tym miejscu odwołać się do przykładów najbardziej drastycznych spraw romskich, mających rasistowskie/etniczne podłoże, tj. do spraw dotyczących przymusowej sterylizacji (a także segregacji) kobiet romskich. Takim problemem zajmował się ETPC np. w wyroku *V.C. p. Słowacji*³⁸. Sterylizacja młodej

³⁶ S. Spiliopoulou Åkermark, *Images of children in education. A critical reading of DH and others v. Czech Republic* [w:] *Diversity and European Human Rights. Rewriting Judgements of the ECHR*, E. Brems (red.), Cambridge 2012, s. 59.

³⁷ J. Goldston, *The Struggle for Roma Rights. Arguments that Have Worked*, „Human Rights Quarterly” 2010, nr 2, s. 325.

³⁸ Wyrok ETPC z 8.11.2012. r., w sprawie *V.C. przeciwko Słowacji*, skarga nr 18968/07.

kobiety została wykonana w trakcie jej hospitalizacji w związku z urodzeniem drugiego dziecka. Skarżąca twierdziła, iż zapytano ją o plany dotyczące kolejnego potomstwa i jednocześnie poinformowano, że gdyby ponownie zdecydowała się na dziecko, to ją lub dziecko czekałaby z pewnością śmierć. W bólach porodowych i pod wpływem strachu skarżąca podpisała zgodę na sterylizację. Jej podpis pod drukowanym zwrotem: pacjent domaga się sterylizacji, był rozchwiany, a nazwisko rozdzielone na dwa słowa. Twierdziła, że nie miała świadomości, iż skutki sterylizacji są nieodwracalne. Według V.C. istotną kwestią przy sterylizacji było jej romskie pochodzenie, które wyraźnie podkreślono w dokumentacji medycznej skarżącej (rząd wyjaśniał w trakcie postępowania, że odwołanie się do pochodzenia romskiego było konieczne ze względu na wymóg specjalnej troski w stosunku do pacjentów romskich). Skarżąca na skutek sterylizacji (ze względu na bezpłodność) została odrzucona przez społeczność romską oraz rozwiodła się z mężem.

Mimo iż skarżąca podnosiła, że była dyskryminowana ze względu na rasę + płć, to Trybunał uznał, że praktyka sterylizacji kobiet bez ich uprzedniej, świadomie wyrażonej zgody, dotykała bezbronne osoby z wielu grup etnicznych. Dostępne informacje, w ocenie ETPC, nie wystarczały do przekonującego wykazania, że lekarze mieli wobec skarżącej złe zamiary. Podobnie przedstawione do sprawy dowody nie okazały się wystarczająco przekonujące dla Trybunału, aby mógł uznać, że sterylizacja była częścią zorganizowanej polityki albo że zachowanie personelu szpitala było motywowane względami rasistowskimi. Konkludując Trybunał uznał, że doszło do naruszenia art. 8 Konwencji, tj. państwo nie zabezpieczyło dla skarżącej wystarczających środków ochrony umożliwiających jej – osobie należącej do społeczności romskiej – skuteczne korzystanie z prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz uznał, że nie było potrzeby odrębnego rozstrzygnięcia, czy nastąpiło również naruszenie art. 14 Konwencji³⁹.

Sprawa V.C. *p. Słowacji* jest tylko jedną z szeregu spraw rozpatrywanych przez ETPC, które dotyczyły sterylizacji oraz segregacji kobiet romskich w szpitalach na Słowacji i w Czechach. Analiza tych spraw prowadzi do wniosku – wbrew ocenie dokonanej przez ETPC – że przymusowe sterylizacje kobiet romskich były powszechną praktyką w okresie reżimu komunistycznego, który miał na celu m.in. kontrolę liczby ludności romskiej, choć oficjalnie twierdzono, że jest to element polityki asymilacji tej mniejszości⁴⁰. Dostępne dane dowodzą, że w regionie Prešova, z którym należy łączyć sprawę V.C. *p. Słowacji*, aż 36, 6% sterylizacji w latach 1972–1990 dotyczyło właśnie kobiet romskich, a Romowie

³⁹ B. Smith, *Intersectional Discrimination and Substantive Equality. A Comparative and Theoretical Perspective*, „The Equal Rights Review” 2016, vol. 16, s. 96.

⁴⁰ Sterylizacja kobiet pochodzenia romskiego w Czechosłowacji oficjalnie prowadzona była od 1973 do 1991 r.

stanowili wówczas tylko 2% populacji czeskiej. Czeski Rzecznik Praw Obywatelskich szacuje, że między 1970 a 1990 rokiem, w ówczesnej Czechosłowacji, doszło do 90 tys. przypadków sterylizacji kobiet romskich⁴¹. Proceder był także stosowany w latach 90., co wynika z badań opracowanych na podstawie dokumentacji medycznych⁴².

Mimo iż wydane orzeczenia ETPC dotyczące segregacji dzieci romskich i sterylizacji kobiet romskich dzieli ok. 5 lat, a kwestia ochrony praw mniejszości etnicznych wciąż wzrasta, to jednak Trybunał zaprezentował całkiem odmienne podejście do potrzeby zapewnienia wzmożonej ochrony przed dyskryminacją systemową ze względu na rasę w sprawach dotyczących sterylizacji. Wykazywanie skali naruszeń praw kobiet romskich nie przekonało Trybunału, że jest to grupa o szczególnej wrażliwości, wyznaczona przez kumulację kryteriów rasy i płci. Stanowisko to jest zastanawiające, zwłaszcza że sam proceder sterylizacji Romek należy osadzić na fundamentach stereotypowego postrzegania tych kobiet w kontekście płci, rasy i klasy społecznej, a nawet patriarchalnej struktury społeczności romskiej. Przymusowej sterylizacji nie sposób połączyć wyłącznie z jednym wymienionym kryterium, ponieważ wyraźnie zaprzecza temu narracja stanowiska strony broniącej przed ETPC stosowanych praktyk sterylizacyjnych. Wynika z niej, że sterylizacja miała zapobiegać wysokiej liczbie „niezdrowej” populacji romskiej, przez co rozumiano reprezentowanie negatywnego stosunku do pracy i nauki, wysoką stopę przestępczości, podatność na alkoholizm, kobiecą rozwiązłość oraz niezdolność do rozwoju w porównaniu do innych grup społecznych⁴³.

Kolejny wyrok ETPC, który wyraźnie wpisuje się w zakres analizowanego zagadnienia, został wydany w sprawie *B.S. p. Hiszpanii*⁴⁴. Powódka (B.S.) od początku toczącego się postępowania zwracała uwagę, że w sprawie występuje ten rodzaj dyskryminacji, który – jak się wydawało – wynika z połączenia kryterium płci + rasy przy dodatkowym działaniu specyficznych okoliczności wykonywanej przez skarżącą profesji. Ze stanu faktycznego sprawy wynikało, że skarżącą była prostytutką nigeryjskiego pochodzenia z prawem stałego pobytu w Hiszpanii i w lipcu 2005 r. została trzykrotnie zatrzymana przez policję na

⁴¹ Za B. Walker (red.), *State of the World's Minorities and Indigenous People*, „Minority Rights Group International” 2013, s. 183.

⁴² Tytułem przykładu R.J. Cook, B.M. Dickens, *Voluntary and involuntary sterilization. Denials and abuses of rights*, „International Journal of Gynecology and Obstetrics” 2000, vol. 68, No. 1, s. 61–67, za A. Gwendolyn, M. Szilvasi, *Intersectional Discrimination of Romani Women Forcibly Sterilized in the Former Czechoslovakia and Czech Republic*, „Health and Human Rights Journal” 2017, vol. 19, No. 2, s. 4.

⁴³ *Final Statement of the Public Defender of Rights in the Matter of Sterilisations Performed in Contravention of the Law and Proposed Remedial Measures 2005*, s. 28, <http://www.ochrance.cz/documents/doc1142289721.pdf> [dostęp 16.02.2019].

⁴⁴ Wyrok ETPC z 24.07.2012 r., w sprawie *B.S. przeciwko Hiszpanii*, skarga nr 47159/08.

jednej z ulic Pallma de Mallorca i – jak podnosiła – potraktowana w sposób niewłaściwy zarówno w aspekcie fizycznym, jak i werbalnym. Twierdziła, że miało to bezpośredni związek z jej kolorem skóry (rasą), płcią i profesją. Skarżąca argumentowała, że po trzecim zatrzymaniu złożyła zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa oraz wymagała pomocy medycznej. Wkrótce potem doszło do kolejnego zatrzymania i skarżąca znowu musiała poddać się badaniom lekarskim oraz złożyła następne zawiadomienie o niewłaściwym potraktowaniu jej przez policję, w którym podkreślała, że prostytutki o „europejskim fenotypie” nie są w ten sam sposób traktowane.

W trakcie postępowania przed ETPC, dwa podmioty, które przystąpiły do sprawy po stronie skarżącej⁴⁵ podnosiły, że Trybunał powinien zbadać zagadnienie występującej w sprawie *intersectional discrimination*⁴⁶, tj. rodzaju dyskryminacji, która stwarza charakterystyczny system wykluczeń wynikający z nierozzerwalnego połączenia kilku konkretnych kryteriów zakazanego różnicowania⁴⁷. Powyższe wpisywało się w linię argumentacji, którą obrała sama skarżąca twierdząc, że pracując jako czarnoskóra prostytutka jest szczególnie podatna na ataki dyskryminacyjne, które są uwarunkowane właśnie czynnikami płci + koloru skóry + profesji i jako podstawy dyskryminacji nie mogą być rozważane rozdzielnie. Skarżąca zaznaczała, że wymienione kryteria wspólnie, a zwłaszcza przez pryzmat wzajemnych interakcji, stwarzają taką formę opresji, która dotyczy tylko charakterystyczną grupę podmiotów i nie dotyczy żadnej innej. W jej ocenie ten rodzaj dyskryminacji jest ściśle powiązany ze stanem faktycznym sprawy⁴⁸. Skarżąca podkreślała również, że postępowanie przed organami krajowymi zostało przeprowadzone w sposób, który należy uznać za dyskryminujący, a samą siebie uznała za ofiarę strukturalnej dyskryminacji, która występuje w sądownictwie hiszpańskim.

Rozważania ETPC, mimo iż noszą cechy analizy charakterystycznej dla uwzględnienia wielu kryteriów dyskryminacji, to jednak nie zawierają konkluzji, która pozwalałaby uznać, że pewna grupa społeczna wymaga ochrony praw jako wyróżniony podmiot. Odwołanie do wrażliwej sytuacji wystąpiło jedynie jako stwierdzenie: „sądy krajowe nie wzięły pod uwagę szczególnej wrażliwości

⁴⁵ The AIRE Centre oraz the European Social Research Unit of the University of Barcelona, pkt 65 i 66 wyroku.

⁴⁶ Np. *phenomenon of intersectional discrimination, which required a multiple-grounds approach that did not examine each factor separately*, pkt 57 wyroku.

⁴⁷ Wyczerpująco o tym rodzaju dyskryminacji w polskiej literaturze M. Domańska, *Zakaz dyskryminacji ze względu na więcej niż jedno zabronione kryterium*, Warszawa 2019; patrz także: J. Maliszewska-Nienartowicz, *Multiple Discrimination and the European Union – What Lessons Can Be Learnt from Canada and the US?*, „Anti-Discrimination Law Review” 2017, No. 1, s. 106 i n., oraz *Zwalczanie dyskryminacji wielokrotnej (na przykładzie działań Unii Europejskiej)*, „Państwo i Prawo” 2012/2, s. 40 i n.

⁴⁸ Wyrok ETPC z 24.07.2012 r., w sprawie *B.S. przeciwko Hiszpanii*, skarga nr 47159/08, pkt 55.

skarżącej na atak dyskryminacji, która wpisana jest w jej sytuację jako afrykańskiej kobiety pracującej jako prostytutka⁴⁹”. Wprawdzie ETPC zauważył szczególnie wrażliwość pozycji społecznej skarżącej, lecz pominął przy tym szerszy kontekst występującego problemu, tj. synergii oddziaływania wyróżnionych kryteriów na inne podmioty niż skarżąca, które nie miały środków do wykazania, że marginalizacja, której doświadczają, nie wynika z zastosowania pojedynczej przesłanki, lecz ze wspólnego oddziaływania kilku, tj. w sposób niezauważalny z perspektywy standardowego, jednokryteryjnego podejścia do przepisów prawa antydyskryminacyjnego⁵⁰.

Analiza powyższego wyroku skłania do wniosku, że Trybunał celowo nie podjął rozważań prowadzących do zakwalifikowania sprawy jako tej, która może być odzwierciedleniem szerszego problemu dyskryminacyjnego, czyli mającej wymiar szerszy, aniżeli jednostkowy. Powodów może być wiele, lecz najbardziej prawdopodobne to te, że wyróżnione rodzaje kryteriów oddziałujących w sprawie nie stanowiły wystarczająco istotnej podstawy dla takiego zabiegu, oraz że ciężar gatunkowy sprawy nie dawał podstaw do zakwalifikowania jej jako „kamienia milowego” dla konieczności ochrony grupy podmiotów charakteryzujących się cechami odpowiadającymi wymienionym kryteriom zakazanej dyskryminacji.

5. Konkluzje

Przechodząc do konkluzji wynikającej z powyższych rozważań, należy zaznaczyć, że podmiot, jakim jest grupa jednostek poszukująca ochrony praw konwencyjnych przed ETPC, może skorzystać z gwarancji przewidzianych w art. 34 EKPC i wnosić skargę jako podmiot zbiorowy, jak również może próbować szukać ochrony na podstawie wykazania szczególnej wrażliwości społecznej tej grupy w skardze indywidualnej wniesionej przez jednostkę, która utożsamia się z tą grupą. Wówczas, tak jak to wynika np. ze sprawy *MSS p. Belgii i Grecji*, oraz z argumentacji przedstawionej przez sędziego Pinto de Albuquerque, wynik kontroli przestrzegania praw i wolności konwencyjnych dokonany przez ETPC należy odnieść do wszystkich członków tej grupy, o ile każdej z tych jednostek przypisuje się jednakową wrażliwość społeczną.

Problematyka ochrony grup wrażliwych przed ETPC jest szczególnie dobrze widoczna na przykładzie mniejszości romskiej. Zauważenie przez Trybunał

⁴⁹ J. ang.: *Special vulnerability to discrimination attacks inherent in her situation as an African woman working as a prostitute* (wyrok ETPC z 24.07.2012 r., w sprawie *B.S. przeciwko Hiszpanii*, skarga nr 47159/08, pkt 71).

⁵⁰ B. Smith, *Intersectional Discrimination and Substantive Equality. A Comparative and Theoretical Perspective*, „The Equal Rights Review” 2016, No. 16, s. 95.

„problemu romskiego” jest już samo w sobie symptomem istnienia problemu strukturalnej dyskryminacji tej mniejszości, wynikającej z uprzedzeń społecznych i funkcjonujących stereotypów. Wagę tego „zabiegu” podkreśla dodatkowo okoliczność, że aż do 2004 r. tylko dwa orzeczenia zawierające zarzuty na tle rasowym zostały rozstrzygnięte z korzyścią dla jednostki, przy czym żadne z tych orzeczeń nie dotyczyło zakresu stosowania art. 14 Konwencji. Podkreślić również należy, że w związku z tym, że Trybunał „zbyt ostrożnie” traktował sprawy związane z ochroną praw populacji romskiej, naraził się na zarzut stronniczości antyromskiej⁵¹.

Z tej perspektywy na szczególną uwagę zasługuje przyznanie ochrony praw jednostkom, które zostały pokrzywdzone działaniami państwa udowodnionymi w tzw. sprawach segregacji dzieci romskich. Nie może ulegać wątpliwości, że każda jednostka, która wykaże, że w określonych okolicznościach (prze-dziale czasowym, okręgu zamieszkania) została umieszczona w szkole specjalnej z uwagi na jej romskie pochodzenie, może domagać się ochrony tych samych praw, o których orzeczono wobec jednostek biorących udział w postępowaniu przed ETPC.

Z uwagi na powyższe, bardzo rozczarowujące jest stanowisko ETPC w sprawach dotyczących sterylizacji kobiet romskich, zwłaszcza że Trybunał zauważał aspekty naruszenia prawa podmiotowego tych kobiet w postaci równości. Niemniej jednak przyjął pozycję wyczekującą w kontekście rozważenia występowania dyskryminacji systemowej opartej na art. 14 EKPC.

Wydaje się, że instytucja skarg wnoszonych przez grupę jednostek (lub jednostkę, która poszukuje ochrony dla całej grupy, z którą się utożsamia) będzie zyskiwać na znaczeniu. Multietniczna i wielokulturowa Europa, w ramach której wciąż dochodzi do migracji i przesiedleń, to środowisko, w którym tożsamość religijna, etniczna czy kulturowa wciąż pozostają silnym spoiwem dla każdej jednostki poszukującej ścisłej relacji z innymi jednostkami w swym otoczeniu.

---

⁵¹ C.H. del Llano, *Argumentation of the Court of Strasbourg's Jurisprudence Regarding the Discrimination against Roma* [w:] J. Jaskiernia, K. Spryszak (red.), *Europejski system ochrony praw człowieka. Inspiracja uniwersalna – uwarunkowania kulturowe – bariery realizacyjne*, Toruń 2016, s. 230.

Bibliografia

Akty prawne

- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.).
- Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.).

Inne akty prawne

- Final Statement of the Public Defender of Rights in the Matter of Sterilisations Performed in Contravention of the Law and Proposed Remedial Measures 2005*, s. 28, <http://www.ochrance.cz/documents/doc1142289721.pdf> [dostęp 16.02.2019].

Orzeczenia

- Wyrok ETPC z 13.06.1979 r., w sprawie *Marckx przeciwko Belgii*, skarga nr 6833/74.
- Wyrok ETPC z 29.10.1992 r., w sprawie *Open Door and Dublin Well Woman przeciwko Irlandii*, skargi nr 14234/88 i 14235/88.
- Wyrok ETPC z 23.03.1995 r., w sprawie *Loizidou przeciwko Turcji*, skarga nr 15318/89, pkt 70.
- Wyrok ETPC z 19.02.1998 r., w sprawie *Guerra i inni przeciwko Włochom*, skarga nr 14967/89.
- Wyrok ETPC z 26.02.2004 r., w sprawie *Nachova i inni przeciwko Bułgarii*, skarga nr 43577/98, 43579/98.
- Wyrok z 15.12.2005 r., *Timishev przeciwko Rosji*, skargi nr 55762/00 i 55974/00.
- Wyrok ETPC z 13.11.2007 r., w sprawie *D.H. i inni przeciwko Czechom*, skarga nr 57325/00.
- Wyrok z 5.06. 2008 r., w sprawie *Sampanis i inni przeciwko Grecji*, skarga nr 32526/05.
- Wyrok ETPC z 27.10. 2009 r., w sprawie *Bayatyan przeciwko Armenii*, skarga nr 23459/03.

- Wyrok ETPC z 22.12.2009 r., w sprawie *Sejdić and Finci przeciwko Bośni i Hercegowinie*, skargi nr 27996/06 i 34836/06, pkt 28–29.
- Wyrok ETPC z 20.05.2010 r., w sprawie *Alajos Kiss przeciwko Węgrom*, skarga nr 38832/06.
- Decyzja z 28.06.2011 r., w sprawie *La Ligue des Musulmans de Suisse przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 66274/09.
- Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 6.11.2011 r., w sprawie *Federation chretienne des temoins de Jehova de France przeciwko Francji*, skarga nr 53430/99.
- Wyrok ETPC z 21.01.2011 r., w sprawie *M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji*, skarga nr 30696/09.
- Wyrok ETPC z 10.03.2011 r., w sprawie *Kiyutin przeciwko Rosji*, skarga nr 2700/10.
- Wyrok ETPC z 8.11.2011 r., w sprawie *V.C. przeciwko Słowacji*, skarga nr 18968/07.
- Wyrok ETPC z 15.03.2012 r., w sprawie *Aksu przeciwko Turcji*, skarga nr 4149/04, 41029/04.
- Wyrok ETPC z 24.07.2012 r., w sprawie *B.S. przeciwko Hiszpanii*, skarga nr 47159/08.
- Wyrok ETPC z 7.11.2013 r., w sprawie *Vallianatos i inni przeciwko Grecji*, skargi nr 29381/09 i 32684/09.
- Wyrok ETPC z 1.07.2014 r., w sprawie *S.A.S. przeciwko Francji*, skarga nr 43835/11.
- Wyrok ETPC z 27.11.2017 r., w sprawie *Amirov przeciwko Rosji*, skarga nr 51857/13.

Literatura

- Ahmed T., *The Many Vulnerabilities of the Roma and the European Legal Framework* [w:] *Protecting Vulnerable Groups. The European Human Rights Framework*, F. Ippolito, S.I. Sánchez (red.), Oxford-Portland-Oregon 2015.
- Cook R.J., Dickens B.M., *Voluntary and involuntary sterilization. Denials and abuses of rights*, „International Journal of Gynecology and Obstetrics” 2000, vol. 68, No. 1.
- Domańska M., *Zakaz dyskryminacji ze względu na więcej niż jedno zabronione kryterium*, Warszawa 2019.
- Fineman M.A., *The Vulnerable Subject. Anchoring Equality in the Human Condition*, „Yale Journal of Law & Feminism” 2008, vol. 20.
- Goldston J., *The Struggle for Roma Rights. Arguments that Have Worked*, „Human Rights Quarterly” 2010, No. 2.
- Gwendolyn A., Szilvasi M., *Intersectional Discrimination of Romani Women Forcibly Sterilized in the Former Czechoslovakia and Czech Republic*, „Health and Human Rights Journal” 2017, vol. 19, No. 2.

- Ippolito F., Sánchez S.I., *Introduction* [w:] F. Ippolito, S.I. Sánchez (red.), *Protecting Vulnerable Groups. The European Human Rights Framework*, Oxford-Portland-Oregon 2015.
- Ippolito F., *(De)Constructing Children's Vulnerability under European Law* [w:] F. Ippolito, S.I. Sánchez (red.), *Protecting Vulnerable Groups. The European Human Rights Framework*, Oxford-Portland-Oregon 2015.
- del Llano C.H., *Argumentation of the Court of Strasbourg's Jurisprudence Regarding the Discrimination against Roma* [w:] J. Jaskiernia, K. Spryszak (red.), *Europejski system ochrony praw człowieka. Inspiracja uniwersalna – uwarunkowania kulturowe – bariery realizacyjne*, Toruń 2016.
- Kondak I., *Komentarz do art. 34* [w:] L. Garlicki (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tom II. Komentarz do art. 19–59*, Warszawa 2011.
- Luna F., *Elucidating the Concept of Vulnerability. Layers Not Labels*, „International Journal of Feminist Approaches to Bioethics” 2009, No. 2.
- Macklem P., *Minority Rights in International Law*, „International Journal of Constitutional Law” 2008, vol. 6.
- Maliszewska-Nienartowicz J., *Multiple Discrimination and the European Union – what Lessons Can Be Learnt from Canada and the US?*, „Anti-Discrimination Law Review” 2017, No. 1.
- Maliszewska-Nienartowicz J., *Zwalczanie dyskryminacji wielokrotnej (na przykładzie działań Unii Europejskiej)*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 2.
- Peroni L., Timmer A., *Vulnerable groups. The promise of an emerging concept in European Human Rights Convention Law*, „International Journal of Constitutional Law” 2013, No. 4.
- Schabas W.A., *The European Convention on Human Rights. A Commentary*, Oxford 2015.
- Smith B., *Intersectional Discrimination and Substantive Equality. A Comparative and Theoretical Perspective*, „The Equal Rights Review” 2016, vol. 16.
- Spiliopoulou Åkermark S., *Images of children in education. A critical reading of DH and others v. Czech Republic* [w:] Brems E. (red.), *Diversity and European Human Rights. Rewriting Judgements of the ECHR*, Cambridge 2012.
- Timmer A., *A Quiet Revolution. Vulnerability in the European Court of Human Rights'* [w:] M.A. Fineman, A. Grear (red.), *Vulnerability. Reflections on a New Ethical Foundation for Law and Politics*, Ashgate 2013.
- Walker B. (red.), *State of the World's Minorities and Indigenous People*, „Minority Rights Group International” 2013.

STRESZCZENIE

W artykule zawarto rozważania, które zmierzają do wykazania, że prawo grupy jednostek do wniesienia skargi do ETPC na podstawie art. 34 Konwencji jest istotnym środkiem służącym ochronie praw i wolności konwencyjnych, które zostały naruszone w taki sposób, że każdy z członków takiej grupy stał się ofiarą przedmiotowego naruszenia. W związku z powyższym każdy członek tak wyróżnionej grupy może wnosić do Trybunału o przyznanie stosownej ochrony dla całej grupy, jak również sama grupa może domagać się takiej ochrony dla każdego jej członka.

Grupa jednostek jako podmiot poszukujący ochrony przed ETPC to zagadnienie szczególnie istotne w kontekście ochrony praw grup wrażliwych, czyli takich, wobec których historyczne, ekonomiczne, a nawet polityczne czynniki nie pozostają bez znaczenia w kontekście ich społecznej marginalizacji i wykluczenia. Dla grup takich jak dzieci czy kobiety z mniejszości etnicznych istotne pozostaje, aby rozstrzygnięcie ETPC dotyczące jednego jej członka, w ramach którego wykazano, że naruszenia mają charakter opresji systemowych czy strukturalnych, wpływało na możliwość ochrony naruszonego prawa konwencyjnego przez wszystkich innych pozostałych członków tej grupy.

Słowa kluczowe: grupa jednostek, grupa wrażliwa, tożsamość, ochrona praw, EKPC

SUMMARY

The article contains considerations that aim to show that the right of a group of individuals to submit a complaint to the ECtHR pursuant to art. 34 of the Convention is an important measure to protect conventions rights and freedoms that have been violated in such a way that each member of such a group has become the victim of this violation. Accordingly, any member of such a group may ask the Court to grant protection for the whole group as well as the group itself may demand such protection for each member.

A group of individuals as a subject seeking protection by the ECtHR is a particularly important issue in the context of protecting the rights of vulnerable groups, which means a group for whom historical, economic and even political factors are not without significance in the context of their social marginalization and exclusion. It is of great importance for groups such as children or women from ethnic minorities, that the ECtHR's decision regarding one of its members – where it was stated that the violations have systemic or structural nature – influence the possibility of protection of the violated right by all other members of this group.

Keywords: group of individuals, vulnerable group, identity, protection of rights, ECHR